

วารสาร

“รักษ์วัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์”

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนบุรี

วารสารราย ๔ เดือน ฉบับที่ ๒ ปีที่ ๔ พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๕๖

๓

สารบัญผู้อำนวยกา

๔

บทบรรณาธิการ

๕

ข่าวความ
เคลื่อนไหว :
การสัมมนาเครือ
ข่ายรักษ์วัฒนธรรม
ชาติพันธุ์ภาคใต้

๗

บันทึกกลุ่ม
ชาติพันธุ์ :
เรื่องเล่าแต่เก่าก่อน :
วิถีชีวิตและ
วัฒนธรรม ณ ชุมชน
หัวสะพานสะเตง
จังหวัดยะลา

๑๓

แหล่งเรียนรู้
ชาติพันธุ์ :
จดหมายจาก
คุณหาสน์ภูเดิน

๑๕

วิจัยชาติพันธุ์ :
วิจัยงูและ

๑๙

ฐานข้อมูลวัตถุ
ชาติพันธุ์ :
เชือกปะกำ

คำบรรยายรูปปก :

เด็ก ๆ ในชุมชนพุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

ชื่อวารสาร

รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์, ราย ๔ เดือน

เจ้าของ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก กรมศิลปากร
www.kanjanaphisek-museum.go.th

วัตถุประสงค์

๑. เผยแพร่แลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านชาติพันธุ์วิทยา พิพิธภัณฑศึกษา ระหว่างประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์และองค์กรต่าง ๆ
๒. เป็นสื่อกลางเชื่อมการสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑสถาน กลุ่มชาติพันธุ์ สถาบัน และองค์กรต่าง ๆ
๓. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก และชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

การเผยแพร่

๑. เปิดรับสมัครสมาชิกวารสาร ในนาม “เครือข่าย พช.กาญจนภิเษก”
๒. เปิดรับบทความ ข่าวสารจากผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ในกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มในประเทศไทย นักวิจัย และนักศึกษาเพื่อพิจารณาพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยบรรณาธิการจะจัดรูปแบบบทความตามมาตรฐานการพิมพ์ ส่วนเนื้อหาเป็นผลงานข้อเสนอความคิดของผู้เขียนแต่ละท่าน

ติดต่อบรรณาธิการ

ฝ่ายวิชาการ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก
ตำบลคลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐
โทรศัพท์ ๐-๒๙๐๒-๗๕๖๘
อีเมล wowdari@hotmail.com, nichamew@gmail.com,
arthan_watt@hotmail.com

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ดารีกา ธนะศักดิ์ศิริ
รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์, วารสารราย ๔ เดือน, ปทุมธานี
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก, ๒๕๕๕. ๒๐ หน้า
ประเทศไทย- ชาติพันธุ์วิทยา

ISSN :

๑๙๐๖-๙๒๑๙

ที่ปรึกษา

นายสหวัดน์ แน่นหนา	อธิบดีกรมศิลปากร
นายอนันต์ ชูโชติ	รองอธิบดีกรมศิลปากร
นางสุนิสา จิตรพันธ์	ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง
ดร.อมรา ศรีสุชาติ	รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ
	สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
นางจิตรปริดี พร้อมสีทอง	หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบ

อำนวยการ

นางจารุณี อินเฉิดฉาย jajum@yahoo.com

บรรณาธิการ

นางสาวดารีกา ธนะศักดิ์ศิริ

กองบรรณาธิการ

นางสาวนิชนันท์ กลางวิชัย	นายสมนึก จำปา
นายอาทิตย์ วัฒนจันทร์	นางเพลิน ขำภักตร์
นางสาววราภรณ์ อนุวรรณ์	

พิมพ์และออกแบบ

บริษัท บางกอกอินแฮัส จำกัด
๙๒๓/๓๙๙ ถนนเศรษฐกิจ ๑ ตำบลมหาชัย อำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรสาคร ๗๔๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๔-๔๒๑๕๙๖
อีเมล bangkokinhouse@yahoo.co.th

สาสน์ผู้อำนวยกา

จากการที่ได้ลงพื้นที่สำรวจชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล ชาวอุรักลาไวย์ และชาวมอแกน ในจังหวัดกระบี่ และชุมพร เพื่อเป็นข้อมูล สำหรับการจัดสัมมนาเครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ภาคใต้ ได้มีโอกาสพูดคุยกับตัวแทนกลุ่มชาติพันธุ์ และนักวิชาการที่ศึกษาด้านชาติพันธุ์ สะท้อนให้เห็นถึงบางสิ่งบางอย่าง ท่ามกลางความแตกต่างทางความคิด และจุดมุ่งหมาย

ชาวเล อุรักลาไวย์และมอแกน ยังถูกจัดว่าเป็นชนกลุ่มน้อย และคนชายขอบจากสังคมไทยในภาพรวมที่ต้องมีการเข้าไปช่วยเหลือและจัดการ เพื่อให้มี ชีวิตที่เข้ารูปเข้ารอยภายใต้กรอบที่(รัฐ)กำหนด ทั้งเรื่องที่ทำกิน จัดระเบียบพื้นที่ สร้างบ้าน (หลังจากที่เกิดสึนามิ) ให้เครื่องมือในการประกอบอาชีพ (เรือยนต์) เงินทอง เสื้อผ้าเหลือใช้สำหรับเด็กและแม่ที่กำลังจะคลอด ฯลฯ โดยไม่รู้ว่าพวกเขาจะต้องการหรือไม่ หรือต้องการแบบใด ถึงแม้ว่าจะมีบางคนได้รับโอกาสให้มี บทบาทในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ก็ยังอยู่ภายในกรอบ ดังนั้น จึงยังคง เห็นว่ามีความพยายามที่จะเดินทางเข้ามาเรียกร้องในส่วนกลางอยู่เสมอ เพื่อ ขจัดความเหลื่อมล้ำ ยกฐานะของตนในฐานะเจ้าของแผ่นดินมาแต่ดั้งเดิมด้วย บางเรื่องราวที่รับรู้ทำให้เกิดความสะเทือนใจ ดังเช่นการให้เรือยนต์แก่ชาวมอแกน โดยที่ไม่ได้คิดว่าจะเป็นการเพิ่มภาระในการซื้อน้ำมันเติม ไม่เข้าใจวิถีมอแกนที่สามารถหาเลี้ยงชีพตนโดยไม่ต้องพึ่งเรือยนต์ หรือการที่ชาวเลต้องซื้อหา บุกรุกที่ป่าสงวนในกรณีที่เขาไปตัดไม้ระกำ เพื่อนำมาทำเรือปาจึกเพื่อใช้ในพิธี ลอยเรือของตน ทั้งๆ ที่ดั้งเดิมนั้นเป็นพื้นที่สาธารณะมีต้นระกำขึ้นหนาแน่นที่ นำมาใช้เป็นวัสดุหลักในการสืบทอดคติความเชื่อของตน หรือในกรณีที่ได้รับการ จัดสรรที่สร้างบ้านเรือนเข้าไปในบริเวณป่า ห่างจากทะเล ทั้งๆ ที่ชีวิตของพวกเขา คือ ทะเล ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น

แล้วนักวิชาการที่ทำการศึกษาเรื่องราวของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ จะ สามารถร่วมมือกันช่วยเหลือ “ তারা ” ที่มีชีวิตเหล่านี้ได้อย่างไร นอกเหนือจากการ รวบรวมเพื่อการเผยแพร่และสืบค้นต่อไป

จารุณี อินฉิดฉาย
ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก

บทบรรณาธิการ

วารสารรักษัวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ฉบับนี้ มีข่าวความเคลื่อนไหวของการจัดสัมมนาเครือข่ายรักษัวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ภาคใต้ ซึ่งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนบุรีได้ดำเนินการจัดสัมมนา มาเป็นปีที่ ๔ นับตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๕๓ เป็นต้นมา นั้นแสดงว่าการจัดสัมมนา ได้จัดครบทั้ง ๔ ภาคแล้ว แต่โครงการสัมมนา นี้ยังคงเดินหน้าจัดต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นสื่อกลางของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะได้มีเวทีพบปะ แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ระวังกัน และเป็นเครือข่ายเผยแพร่กิจกรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และหน่วยงานของรัฐ

ส่วนคอลัมน์ประจำในเล่ม ฉบับนี้จะเน้นเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคใต้ทั้งหมด เริ่มต้นด้วยวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ณ ชุมชนหัวสะพานสะเตง จังหวัดยะลา ในคอลัมน์บันทึกกลุ่มชาติพันธุ์ ตามมาด้วยแหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์ คือ คฤหาสน์กูเด็น และ วายังกูและ ผลงานการศึกษาของ ดร.บุญเจริญ บำรุงชู นักวิชาการสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นศิลปะการแสดงของชาวมลายูและชาวไทยมุสลิมในภาคใต้ หรือที่เรียกว่า หนังตะลุง ให้รายละเอียดของการเรียกชื่อตัวหนัง เนื้อเรื่องที่ ใช้แสดงดนตรี สถานที่ที่ใช้เล่น รวมถึงคติและความเชื่อต่าง ๆ ปิดท้ายด้วยคอลัมน์ฐานข้อมูลวัตถุชาติพันธุ์ ในฉบับนี้เป็นกรนำเสนอ เชือกปะกำ อุปกรณ์ที่สำคัญในการคล้องช้างป่า ถือเป็นวัตถุที่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่นับถือของชาติพันธุ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับช้าง เช่น ชาวกูยหรือส่วย และ กะเหรี่ยง เป็นต้น

คณะบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลข่าวสารในวารสารฉบับนี้ จะยังประโยชน์ต่อการศึกษา เรียนรู้วัฒนธรรมและการดำรงวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนผืนแผ่นดินไทย ขอขอบคุณทุกท่านที่ติดตามมาโดยตลอด พบกันใหม่ฉบับหน้าค่ะ

ดาริกา ธนะศักดิ์ศิริ

“ข่าวความเคลื่อนไหว”

การสัมมนาเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ภาคใต้ วันที่ ๒๐-๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖
ณ โรงแรมพาวีเลียส จังหวัดสงขลา

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก ได้จัดกิจกรรมสัมมนาเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์มาติดต่อกัน ปีนี้เป็นปีที่ ๔ ลงพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคใต้ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและจากการเดินทางสำรวจพบว่ามียุทธศาสตร์วัฒนธรรมหลายกลุ่ม ทั้งที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์พื้นถิ่นดั้งเดิม และ กลุ่มชาติพันธุ์ที่ย้ายถิ่นเข้ามา คือ ชาวไทยพื้นถิ่น มลายู และ จีน

ในการจัดสัมมนาได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากนักวิชาการ ผู้บริหารของสถาบัน และเจ้าของพิพิธภัณฑสถานต่างๆ ที่ให้ข้อมูล และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดสัมมนาในครั้งนี้ มีนักวิชาการหลายท่านที่เป็นผู้รู้ทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคใต้ ให้เกียรติมาร่วมเป็นวิทยากรด้วย คือ ศาสตราจารย์ ดร.รัตติยา สาและ จากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ อาจารย์พิชัช แก้วขาว จากวิทยาลัยเทคนิคปัตตานี คุณค่านวณ นวลสนอง นักวิชาการประจำสถาบันทักษิณคดี จังหวัดสงขลา ดร.บุญเจริญ บำรุงชนุกิจ วิชาการ สถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา จังหวัดปัตตานี ดร.อรุณรัตน์ สรรพเพชร นักวิชาการท้องถิ่น รศ.ไพบุลย์ ดวงจันทร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา อาจารย์บุญเสริม

อุททามิรมย์ นักวิชาการท้องถิ่น จังหวัดสตูล ผศ.อารี รังสิโยกฤษฏ์ นักวิชาการประจำโครงการวิจัยลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา ผศ.ดร.ศรีสุพร ช่างสกุล คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผศ.ศุภการ สิริไพศาล จากคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ นอกจากนี้ยังมี นายแพทย์โกศล แต่งอุทัย นายกสมาคมเพื่อนรากันแห่งประเทศไทยภูเก็ต คุณหริพันธ์ สุขวัจนันท์ที่ปรึกษาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จ.ภูเก็ต ผศ.สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ ที่ปรึกษาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต คุณวาที ทรัพย์สิน ผู้อำนวยการ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ คุณเนาวนิตย์ แจ่มพิศ สมาชิกเทศบาลปากน้ำท่าเรือ อำเภอเมืองระนอง

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก ๕

คุณสิติษ ประมงกิจ และนางลียะ ประมงกิจ ชาวเล-มอแกน ที่เกาะเหลา อำเภอมือชะงอน นอกจากนี้ยังมีชาวเลอุ-รักลาไวย ที่หมู่บ้านสังกะอู เกาะลันตาใหญ่ จังหวัดพังงา ที่ไม่ได้มาร่วมการสัมมนาเนื่องจากปัญหาของการเดินทาง แต่ก็ได้ส่งภาพการแสดงร้องเงิง มาให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้ชม

จากการสังเกตและข้อมูลที่ได้รับจากแบบประเมิน นับว่าการสัมมนาครั้งนี้ ประสบความสำเร็จ ผู้เข้าร่วมสัมมนาทั้งจากบุคลากรของรัฐและเอกชน และประชาชน ทั่วไปกว่า ๑๐๐ คน วิทยากรและผู้เข้าร่วมสัมมนา ต่างแลกเปลี่ยนข้อมูล แนวคิด ทศนคติ และประสบการณ์ในการจัดการอนุรักษ์ เผยแพร่และฟื้นฟูวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เข้าใจความเป็นอยู่และความเป็นไปของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคใต้มากขึ้น และที่สำคัญพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนภิเษก มีเครือข่ายที่พร้อมจะให้ความร่วมมือในการดำเนินงานทางด้านต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

๖ วารสาร “รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์”

“บันทึกกลุ่มชาติพันธุ์”

เรื่องเล่าแต่ก่อน : วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ณ ชุมชนหัวสะพานสะเตง จังหวัดยะลา

สวรรยา กุลทวี^๑

ผู้เขียนได้สัมผัสเรื่องราวแห่งวิถีชีวิตของชุมชนหัวสะพานสะเตง ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ ณ ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ผ่านประสบการณ์ตรงเนื่องจากเป็นคนในพื้นที่ และเป็นภูมิลำเนาดั้งเดิมของครอบครัวมารดาของผู้เขียนซึ่งมาจากชุมชนหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งนี้ ผู้เขียนเติบโตขึ้นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงไปของชุมชนตั้งแต่ที่เหตุการณ์ความไม่สงบยังไม่รุนแรงเช่นในปัจจุบัน ผู้เขียนมีโอกาสได้ฟัง และรับรู้เรื่องราวแต่ก่อนจากคนเฒ่าคนแก่ มีโอกาสได้สัมภาษณ์คนในพื้นที่ซึ่งยังคงอาศัยอยู่สืบต่อกันมาบรรพบุรุษมาแล้วรุ่นสู่รุ่น ได้ทราบถึงเรื่องราวของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในอดีตของคนในชุมชนหัวสะพานสะเตง แม้จะไม่รอบด้านหรือครบถ้วนทุกประเด็น และไม่อาจเป็นตัวแทนของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ได้ทั้งหมด แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้เขียนได้ตระหนักจากการที่ได้ศึกษาวิถีชีวิตของคนในชุมชนหัวสะพานสะเตงเชิงมานุษยวิทยาก็คือ วัฒนธรรมดั้งเดิมที่คนเฒ่าคนแก่เล่ามานั้น ในปัจจุบันแทบไม่มีหลงเหลืออยู่แล้ว ที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือ ภาพของความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมที่ค่อย ๆ จางหายไป เป็นสิ่งที่คนในพื้นที่โหยหาอยากให้อีกกลับมาเป็นเช่นเดิมอีกครั้ง

ที่มาของชุมชนหัวสะพานสะเตง

ในตอนปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองยะลายังคงตั้งอยู่ที่บ้านท่าสาป ซึ่งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำปัตตานี แต่มาใน พ.ศ. ๒๔๕๙ ซึ่งตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ย้ายที่ตั้งอำเภอจากตำบลท่าสาป มาตั้งทางฝั่งขวาของแม่น้ำปัตตานีในบริเวณท้องที่ตำบลสะเตง ที่มาของชื่อสะเตงนั้นไม่มีใครทราบแน่ชัด ชาวบ้านในชุมชนทราบเพียงแต่ว่าในอดีตบริเวณที่เป็นบ้านสะเตง มีผู้คนตั้งรกรากมานานแล้ว ส่วนใหญ่เป็นชนพื้นเมืองเชื้อสายมลายู นับถือศาสนาอิสลามแต่ยังคงมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และผีสงฆ์ผสมผสานอยู่บ้าง พื้นที่ส่วนใหญ่ในอดีตเป็นป่าทึบและการสาธารณสุขก็ยังไม่ถึง โดยแต่เดิมนั้นตำบลสะเตงชาวบ้านมักเรียกกันติดปากว่าบ้านสะเตง เมื่อทางการย้ายที่ทำการอำเภอมาตั้งที่บ้านสะเตงนี้ ก็ปรากฏว่าเริ่มมีผู้คนอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่มาจากจังหวัดสงขลา ปัตตานี นครศรีธรรมราช นอกจากนี้ยังมีชาวจีนโพ้นทะเลได้เข้ามาเพื่อทำการค้าขายด้วย

ชุมชนหัวสะพานสะเตงตั้งอยู่ในบริเวณที่เรียกกันว่าบ้านสะเตงนั่นเอง ประวัติความเป็นมาของชื่อหัวสะพานสะเตง

จากการที่ผู้เขียนไปสัมภาษณ์คนในชุมชน น้อยคนที่จะทราบประวัติความเป็นมาของชื่อดังกล่าว ทราบแต่เพียงว่าชื่อชุมชนตั้งตามชื่อของ “สะพานสะเตง” ซึ่งในอดีตหากใครจะเข้าไปในชุมชนหัวสะพานสะเตงก็ต้องผ่านสะพานสะเตงนี้ก่อน จึงเรียกกันติดปากว่า “หัวพานเตง” ตามสำเนียงปากชื้อได้ อันเป็นที่มาของชื่อหัวสะพานสะเตงนั่นเอง

สะพานสะเตงในอดีตเป็นสะพานไม้ชั่วคราวที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างขึ้นมาคร่อมร่องน้ำที่ไหลมาจากแม่น้ำปัตตานี แต่หากช่วงใดที่ฝนตกหนักน้ำจะท่วมจนมิดสะพาน จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๐ ทางราชการจึงมาสร้างเป็นสะพานถาวรและใช้มาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนหัวสะพานสะเตง : ชุมชนพหุวัฒนธรรม

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนหัวสะพานสะเตงในอดีตนั้นมีความเรียบง่าย บ้านเรือนสร้างเป็นบ้านยกพื้นสูง ตัวบ้านจะทำจากไม้หลุมพอง เป็นไม้เนื้อแข็งที่หาได้ทั่วไปในท้องถิ่น บางบ้านก็สร้างเป็นเรือนเดี่ยว บ้างก็สร้างเป็นเรือนยาวมีหลายห้องเหมือนห้องแถวในปัจจุบัน ส่วนสาเหตุที่ชาวบ้านในอดีตชอบสร้างบ้านยกพื้นสูง เนื่องจากว่าพื้นที่ตรงบ้านสะเตงมีน้ำท่วมอยู่บ่อยครั้ง เพราะเมื่อถึงฤดูฝนหรือฤดูน้ำหลาก (ประมาณเดือน

๑ นักวิชาการศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ธันวาคม-มกราคม) น้ำจากแม่น้ำปัตตานีที่อยู่ติดกับชุมชนจะเอ่อ
ล้นเข้าท่วมในชุมชนเสมอ ส่วนใต้ถุนบ้านในยามปกติที่น้ำไม่ท่วม
จะเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย แพะ ไก่ ห่าน เป็ด เป็นต้น
สิ่งที่ไม่ได้โดยในใต้ถุนบ้าน ซึ่งแต่ละบ้านต้องมีไว้คือ แคร่
เอาไว้สำหรับนอนเล่น นอกจากนี้ใต้ถุนบ้านยังเป็นที่เก็บอุปกรณ์
ในการดำรงชีพหลายอย่าง เช่น เรือ อุปกรณ์ทำสวนต่างๆ
ไซดักปลา ฯลฯ หลังบ้านก็จะทำเป็นแปลงปลูกผักสวนครัว ไม้
บริโภคกันในครอบครัว มีผัก อาทิเช่น พริก ผักบุ้ง มะเขือ ใบเตย
มะนาว ตะไคร้ มะกรูด เป็นต้น บางบ้านโดยเฉพาะบ้านของชาว
มลายูมุสลิมจะปลูกผลไม้ เช่น ฝรั่ง เงาะ มะพร้าว ลูก^๒ ลางสาด
กล้วย ฯลฯ สำหรับไว้บริโภคเองในครอบครัว แต่หากมีมากเกินไป
ก็จะนำไปมอบให้เพื่อนบ้าน

ในอดีตชุมชนแห่งนี้ยังไม่มีน้ำประปาและไฟฟ้าใช้กัน ชาว
บ้านจะใช้น้ำบ่อ เมื่อตกเย็นก็ได้แสงไฟจากตะเกียงที่ทำจาก
กระป๋อง ซึ่งคนในท้องถิ่นเรียกว่า “ตะเกียงป๋อง” แต่หากมีการจัด
งาน เช่น งานศพ หรืองานวัด ก็จะมีการนำตะเกียงเจ้าพายุมาใช้
กัน เพราะให้แสงสว่างมากกว่าตะเกียงป๋อง ส่วนไฟฟ้าเพิ่งจะเริ่ม
มีใช้กันเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๐๙

อาชีพหลักของชาวบ้านชุมชนหัวสะพานสะเตงในอดีต
คือ การทำนา ซึ่งชาวบ้านนิยมทำนาปี เพราะในแต่ละปีมีน้ำมาก
เพียงแค่ช่วงเดียวคือในเดือนตุลาคม - มกราคม ในช่วงการทำนา
แต่ละครอบครัวต่างทำนาในที่นาซึ่งตนเป็นเจ้าของ โดยใช้แรงวัวที่
ตนเลี้ยงไว้เป็นหลัก และเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว แต่ละครอบครัวทั้งชาว
ไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมจะมาช่วยกันลงแขกเกี่ยวข้าว โดยใช้
วิธีสลับกันไปช่วย กล่าวคือหากข้าวในนาของใครยังไม่พร้อมที่จะ
เกี่ยว ก็จะไปช่วยบ้านอื่นที่พร้อมก่อน และบ้านไหนที่เป็นเจ้าของ
ที่นานั้น ๆ มักทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาช่วยหรือไม่ก็จะแจกข้าวที่เกี่ยว
แล้วให้เป็นการตอบแทน แต่หากไม่มีการเลี้ยงอาหารหรือแจกข้าว
ผู้ที่มาช่วยก็มีได้ทักท้วงแต่อย่างใด เพราะรู้อยู่แก่ใจว่า ในคราวหน้า
หากข้าวของตนถึงเวลาเก็บเกี่ยวบ้าง ผู้ที่ตนเคยไปช่วยลงแขก เขา
ก็จะกลับมาช่วยตนเป็นการตอบแทนน้ำใจของกันและกัน

นอกจากอาชีพทำนาแล้ว ยังมีการปลูกต้นตาลไว้ตาม
ท้องนา แต่โดยมากแล้วต้นตาลมักจะเจริญเติบโตเองตามธรรมชาติ
โดยชาวบ้านจะนำวัสดุดิบจากต้นตาลมาทำ หวาก^๓ น้ำตาลสด
หรือไม่ก็นำมาเชื่อมเป็นขนมหวานบ้าง เพื่อนำมาบริโภคกันเอง
ในครอบครัวหรือนำไปขายเป็นรายได้เสริม

ในอดีตนั้น มักมีการสังสรรค์ดื่มน้ำหวากของเหล่าบรรดา
ผู้ชายชาวบ้านชุมชนหัวสะพานสะเตง แต่ก็เฉพาะแต่เพียงผู้ที่
นับถือศาสนาพุทธเท่านั้น เพราะการดื่มน้ำเมาเป็นข้อห้ามของ
ศาสนาอิสลาม ซึ่งชาวมลายูมุสลิมจะปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และ
ต่างเป็นที่รู้กันดีถึงข้อห้ามอันนี้ของคนในชุมชน จึงไม่มีการชักชวน
บรรดาผู้ชายที่เป็นชาวมุสลิมไปร่วมสังสรรค์ด้วย เพราะกลัวจะเป็น
บาปแก่คนที่ชวนแม้จะนับถือศาสนาต่างกันตาม

นอกจากอาชีพเกษตรกรรมที่กล่าวมาแล้วชาวบ้านยัง
ประกอบอาชีพรับราชการด้วย ยกตัวอย่างเช่น ครูหรือพยาบาล
แต่มีจำนวนไม่มากเท่ากับผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในอดีต
นั้นมีความนิยมว่าหากบ้านไหนมีลูกหลานที่รับราชการแล้ว ก็จะเป็น
ที่เชิดหน้าชูตาให้แก่ครอบครัวนั้นอย่างมาก ซึ่งส่วนใหญ่บ้านที่มี
ลูกหลานรับราชการจะเป็นชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธ โดยจะ
ส่งลูกหลานไปศึกษาต่อในตัวเมืองยะลาในระดับที่สูงขึ้นไป แต่
หากบ้านไหนมีฐานะมากหน่อยก็จะส่งไปเรียนต่อที่สงขลาหรือที่
บางกอก เมื่อจบการศึกษามาก็จะให้สอบเป็นข้าราชการ ส่วนชาว
มุสลิมในชุมชนหัวสะพานสะเตงที่รับราชการในอดีตแทบไม่มีเลยที่
เป็นเช่นนี้เพราะค่านิยมของชาวมลายูมุสลิมในชุมชน มักให้ลูกของ
ตนแต่งงานตั้งแต่อายุยังน้อย และไม่นิยมให้เข้าเรียนต่อในโรงเรียน
สามัญ โดยเฉพาะลูกสาว เมื่อเรียนจบชั้น ป.๗ (หรือภาคบังคับ)
อายุประมาณ ๑๔-๑๕ ปี ก็จะให้แต่งงาน ส่วนถ้าเป็นลูกชายเมื่อ
จบการศึกษามัธยมศึกษา ก็จะไม่นิยมส่งให้ไปศึกษาต่อเช่นกัน แต่
จะให้มาช่วยเหลืองานทางบ้าน แต่ถึงอย่างไรก็ตามทั้งลูกสาวและ
ลูกชายถึงแม้ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนสามัญ แต่ยังคงต้องไปเรียน
ศาสนาที่มีสยิดหรือบ้านของโต๊ะอิหม่าม

ที่มา^๔ เล่าว่าเมื่อก่อนชาวบ้านที่ชุมชนหัวสะพานสะเตง
นิยมส่งลูกหลานไปเรียนภาคบังคับที่โรงเรียนเทศบาล ๑ บ้าน

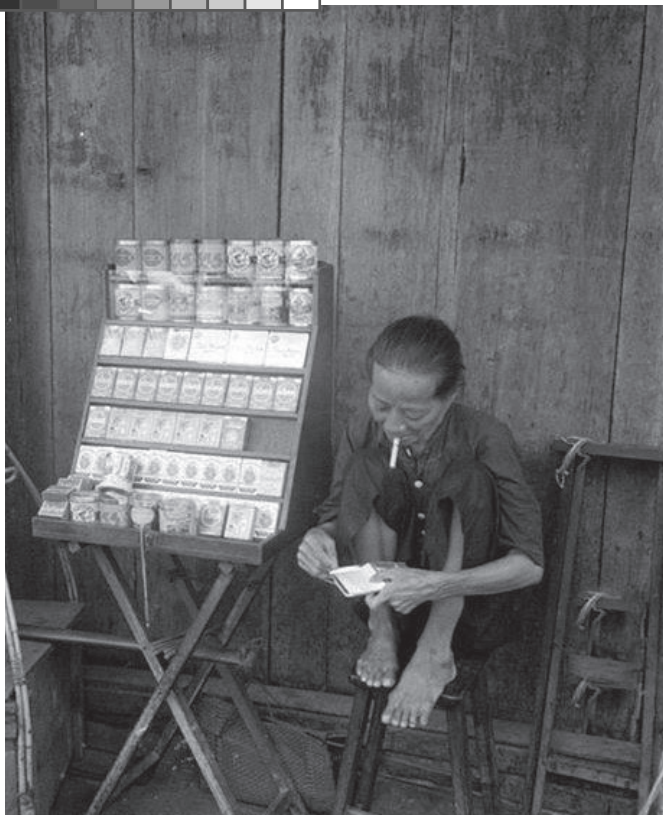
๒ เป็นผลไม้ทางภาคใต้ของไทย บ้างก็เรียก ลองกองป่า ลักษณะผลคล้ายกับ ลองกอง แต่ผลใหญ่กว่า

๓ หวาก เป็นกระบวนการหมักน้ำตาลโตนด ให้เป็นเครื่องดื่มมีเมา คล้ายกับ กระแช่ สาโทหรือ อุ ของภาคอีสาน

๔ หญิงชาวมุสลิมที่ประกอบอาชีพรับราชการครูและยังอาศัยอยู่ในชุมชนหัวสะพานสะเตง ปัจจุบันอายุ ๔๔ ปี สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๕ และสัมภาษณ์เพิ่มเติมเมื่อ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๕

๘ วารสาร “รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์”

สะเตง มีทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม แต่พี่มาและเพื่อนๆ ชาวมุสลิมต้องไปเรียนศาสนาต่อในช่วงเวลา ๑-๒ ชั่วโมงที่บ้านของโต๊ะอิหม่ามด้วย เป็นเช่นนี้จนกระทั่งจบภาคบังคับ พ่อแม่ของพี่มาจึงส่งพี่มาเข้าไปเรียนต่อในระดับมัธยมที่โรงเรียนคณะราษฎรบำรุง แต่เพื่อนๆ ของพี่มาบางคนไม่ได้ไปเรียนต่อระดับมัธยมจึงไปศึกษาต่อที่โรงเรียนปอเนาะสอนศาสนาแทน การที่พี่มาได้ไปศึกษาต่อในโรงเรียนสามัญก็เพราะพ่อแม่สนับสนุนเนื่องจากต้องการให้พี่มาประกอบอาชีพรับราชการครู เมื่อพี่มาเข้ามาเรียนต่อในระดับมัธยมทำให้ต้องหยุดเรียนศาสนาไป ทำให้เพื่อนๆ มุสลิมที่เคยคบหากันมีน้อยลง ส่วนมากที่คบกันก็เป็นเพื่อนใหม่ชาวไทยพุทธ เนื่องจากว่ามีเวลาเจอกันมากกว่าทั้งในโรงเรียนและที่เรียนพิเศษ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ถึงแม้พี่มาจะเข้าเรียนที่โรงเรียนสามัญ แต่พี่มาก็ยังประกอบศาสนกิจตามหลักศาสนาเช่นเดิมอย่างเคร่งครัด โดยแม่ของพี่มา

จะอบรมสั่งสอนเรื่องนี้ตลอด ไม่ให้ลืมนิเวศปฏิบัติแบบอิสลาม

พี่มาเล่าให้ฟังว่าในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านแถวชุมชนหัวสะพานสะเตง ทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมจะส่งลูกหลานไปเรียนที่โรงเรียนสามัญกันหมด และที่สำคัญโรงเรียนปอเนาะก็ยกกระดับเป็นโรงเรียนสามัญที่มีการสอนวิชาชีพเพิ่มมากขึ้นด้วย ทำให้ผู้ปกครองมุสลิมสะดวกและวางใจที่จะส่งลูกไปเรียนในสายสามัญ เพราะมั่นใจว่าโรงเรียนจะสอนเรื่องของศาสนาให้ด้วย นอกจากนี้ในปัจจุบันชาวมลายูยังมีการสนับสนุนให้ลูกหลานของตนรับราชการมากขึ้น เพราะถือว่าอาชีพรับราชการมั่นคงมากกว่าอาชีพอื่น ๆ บางบ้านที่มีฐานะร่ำรวยก็จะส่งลูกหลานไปเรียนต่อต่างประเทศ เช่น ประเทศในกลุ่มอาหรับ มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน เป็นต้น

สภาพวิถีชีวิตประจำวันในอดีตของผู้คนในชุมชนหัวสะพานสะเตง ถ้าพูดถึงเรื่องการจับจ่ายซื้อข้าวของแล้ว ดูจะคึกคักและมีชีวิตชีวามาก เพราะมีทั้งตลาดขายกับข้าวและขนม ร้านน้ำชา ร้านขายสุราของชาวไทยพุทธ โดยส่วนใหญ่จะค้าขายกันทั้งวันตั้งแต่เช้าจนถึงสองทุ่ม

ตลาดในชุมชนหัวสะพานสะเตงจะครึกครื้นมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะเมื่อมีคณะหนังกวางแปลงเร่ขายยามาฉายหนังให้ดู โดยก่อนที่จะมีการฉายหนังนั้น ทางคณะหนังกวางแปลงจะขบถกระปะปะโฆษณาไปตามชุมชนหมู่บ้านให้ทราบข่าวกันว่าวันนี้จะมีหนังมาฉายให้ดู โดยชาวบ้านชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมแทบทุกวัย เมื่อทราบว่าจะมีหนังกวางแปลงเร่ขายยามาฉายก็จะหิ้วเสื่อมารองปูบนพื้นเพื่อมาจับจองที่นั่งกันก่อน นอกจากนี้เมื่อมีการฉายหนังกวางแปลง พ่อค้าและแม่ค้าในชุมชนจะนำสินค้ามาจำหน่ายด้วย เช่น ถั่วลิสงคั่ว ข้าวเกรียบทอด น้ำหวาน น้ำแข็งใส น้ำแข็งกระบอง ฯลฯ หนังที่คณะเร่ขายยามาฉายส่วนมากจะเป็นหนังไทยและหนังแขกอินเดีย แต่ก่อนจะฉายหนัง จะมีการฉายการ์ตูน เช่น ทอมแอนด์เจอร์รี่ ก่อน ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของชาวบ้านและเด็กๆ มาก จากการสัมภาษณ์ป้าตี๋^๕ ทำให้ทราบว่าคณะหนังกวางแปลงที่นำมาฉายนี้มาจากบางกอก บ้างก็มาจากนครศรีธรรมราช เป็นหนังเร่ขายยา ซึ่งหมายถึง การฉายหนังที่มีจุดประสงค์หลักเพื่อต้องการโฆษณาสินค้าตัวยา ให้คนมาซื้อยาที่นำมาจำหน่าย อาทิเช่น ยาสามัญประจำ

^๕ ข้าราชการบำนาญชาวไทยพุทธ ภูมิลำเนาเดิมเกิดที่ชุมชนหัวสะพานสะเตง อายุ ๕๘ ปี แต่ปัจจุบันอาศัยอยู่ในชุมชนพิทยพรรคนิเวศใกล้ชุมชนหัวสะพานสะเตง สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเมื่อ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ และสัมภาษณ์เพิ่มเติมเมื่อ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๕

บ้านต่าง ๆ ยาสมุนไพร ยาฝรั่ง ยาบำรุงร่างกาย ยาสตร์พิณภาค ยาริดสีดวง เป็นต้น กลยุทธ์ในการจำหน่ายยาของคณะหนึ่งทาง แปลงเร่ขายยาก็คือ หากหนังสือกำลังฉายอยู่กำลังเข้าสู่ตอนสำคัญของเรื่อง ก็จะตัดเข้าโฆษณาขายยาก่อน เพื่อเชิญชวนให้ชาวบ้านมาซื้อยา จะมีการลด แลก แจก แถม สูงใจชาวบ้านให้มาซื้อ ซึ่ง จะทำการโฆษณาขายยาประมาณ ๑๐-๑๕ นาที เมื่อโฆษณาขาย ยาจบก็จะฉายหนังต่อไป กว่าหนังทางแปลงจะฉายจบก็ประมาณ เที่ยงคืน ชาวบ้านต่างคนต่างก็แยกย้ายกันกลับบ้าน ป้าตี๋มเล่าให้ ฟังว่าหนังทางแปลงเลิกฉายดึกคืนเป็นทีลำบากใจให้กับพวกผู้ใหญ่ ไม่น้อย เพราะทำให้ลูกหลานที่มาดูหนังจะตื่นสายกันในเช้าวันถัด ไป และบางครั้งไม่ยอมไปโรงเรียน แต่สุดท้ายพ่อแม่ผู้ปกครองก็ เคียดเข็ดให้ไปโรงเรียนจนได้

ตลาดในชุมชนหัวสะพานสะเตงนั้นเทียบได้กับห้างสรรพ สินค้าในปัจจุบันนี้ เพราะเป็นแหล่งรวมสินค้าและความบันเทิงไว้ ในหนึ่งเดียว นอกจากนี้ชาวบ้านจะไปจับจ่ายซื้อของและจำหน่าย สินค้ากันที่ตลาดหัวสะพานสะเตงแล้ว ชาวบ้านบางคนยังนำของ เข้าไปขายที่ตลาดเสรีในตัวเมืองยะลาด้วย โดยป้าตี๋มเล่าให้ฟังว่า ยายอ้อม ซึ่งเป็นคุณแม่ของป้าตี๋มเอง (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) จะไป ซื้อใบพลูกับพริกที่ตลาดกรงปินัง โดยจะใช้วิธีการจ้างรถของเพื่อน

ชาวมุสลิมที่รู้จักกันในละแวกบ้านให้ช่วยพาไป เมื่อยายอ้อมซื้อพลู ก้าละ ๕ บาท (มีประมาณ ๔๔-๕๐ ใบ) มาจากตลาดกรงปินังแล้ว จะทำการเลือกเอาของที่เสียออก จากนั้นจะนำไปขายก้าละ ๑๐ บาท ที่ตลาดเสรีเพื่อเอากำไร ป้าตี๋มเล่าว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะ ไปซื้อใบพลูที่ยายอ้อม เพราะสวดยกว่าที่อื่น ซึ่งในอดีตใบพลูถือเป็น สินค้าที่ขายดีเพราะชาวบ้านนิยมกินหมากกันมาก ทั้งคนไทยพุทธ และมลายูมุสลิมจะกินหมากกันทั้งนั้น ส่วนพริกพ่อค้าแม่ค้านิยมขาย เป็นลิตร ลิตรก็คือการตวงด้วยกระป๋อง ซึ่งชาวบ้านเขาจะเรียกลิตร กระป๋องกันว่า ปอย มีทั้งที่เป็นปอยใหญ่ (ประมาณครึ่งกิโล) และ ปอยเล็ก (ประมาณ ๒๕๐ กรัม) ยายอ้อมจะขายพริก ๑ ปอยเล็ก ราคา ๓ บาท ส่วนปอยใหญ่จะราคา ๕-๖ บาท ข้าวสารก็มีขาย เช่นกัน โดยขายเป็นก้นตัง ๑ ก้นตัง เท่ากับ ๔ ปอยใหญ่ ในราคา ตั้งแต่ ๕ บาท ไปจนถึง ๒๐ บาท ตามคุณภาพของข้าว

ครอบครัวและเครือญาติ

ชาวบ้านในชุมชนหัวสะพานสะเตงส่วนใหญ่มักเป็นเครือ ญาติกันและตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกัน แต่ถึงจะอยู่บ้านติดกันใช้จะเป็น เครือญาติเสมอไป แต่ทุกคนก็สนิทและไปมาหาสู่กันตลอดเวลา ทั้ง ที่เป็นชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิม

ครอบครัวของชาวไทยพุทธนั้น ส่วนใหญ่เป็นครอบครัว ขยายประกอบด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก หลาน อาศัยอยู่รวม กันในบ้าน แต่เมื่อลูกหลานแต่งงานก็มักออกไปสร้างครอบครัวใหม่ เป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีเพียง พ่อ แม่ และลูก โดยจะสร้างบ้านแยก ออกไป แต่ก็ไม่ไกลจากบ้านที่พ่อแม่อยู่มากนัก และเป็นที่เข้าใจ กันว่าลูกที่แต่งงานคนสุดท้ายต้องอยู่ที่บ้านเพื่อดูแลพ่อแม่ต่อไป หรือพ่อแม่จะเลือกไปอยู่กับใครก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามแม้ญาติที่ นื่องจะแยกออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่กับครอบครัวของตนต่างหาก แต่ก็ยังไปมาหาสู่กันแทบทุกวัน หากมีปัญหาจะมาปรึกษาหารือ กันสม่ำเสมอ

การนับญาติของชาวไทยพุทธที่ชุมชนสะเตง จะนับญาติ ทางฝ่ายบิดามากกว่าฝ่ายมารดา โดยป้าตี๋มเล่าให้ฟังว่า ส่วนใหญ่ แล้วชาวไทยพุทธจะนับญาติฝ่ายบิดา เพราะเกี่ยวข้องกับการได้ รับมรดก โดยลูก ๆ จะได้รับมรดกจากฝ่ายชายหรือฝ่ายผู้เป็นพ่อ มากกว่า เพราะพ่อจะเป็นคนแบ่งมรดกให้ ส่วนญาติทางฝ่ายมารดา จะไม่ค่อยเข้ามาเกี่ยวข้องเท่าใดนัก เพราะถือว่าได้ยกลูกสาวให้ฝ่าย ชายดูแลแล้ว แต่นาน ๆ ทีก็มีบ้างที่ญาติฝ่ายมารดาจะไปมาหาสู่กัน

แต่การนับญาติของชาวไทยพุทธในชุมชนหัวสะพาน สะเตงไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเป็นทางฝ่ายบิดาอย่างเดียว เพราะ บางบ้านจะนับญาติทางฝ่ายมารดามากกว่า ป้าเล็ก^๖ ลูกสาวคนที่ สองของยายอ้อม เล่าให้ฟังว่าการนับญาติขึ้นอยู่กับว่าทางฝ่ายบิดา หรือมารดาเป็นคนกุมอำนาจภายในบ้านได้มากกว่ากัน หากฝ่าย มารดาเป็นคนกุมอำนาจได้มากกว่า เนื่องจากสาเหตุที่มีญาติ ๆ ของตนอาศัยอยู่ในละแวกเดียวกันมากกว่าญาติฝ่ายบิดา ทำให้ ฝ่ายบิดาไม่มีอำนาจในการตัดสินใจมากนัก เพราะญาติฝ่ายมารดา จะให้การสนับสนุนในการตัดสินใจมากกว่า โดยเฉพาะถ้าลูกคน สดสุดท้ายที่แต่งงานมีครอบครัวเป็นผู้หญิง ซึ่งต้องอยู่ดูแลพ่อแม่ของ ตนด้วยแล้ว จะทำให้ลูก ๆ ที่เกิดมาจะนับญาติทางฝ่ายมารดาเป็น สำคัญ เพราะจะสนิทกับตา ยาย ของฝ่ายมารดามากกว่า ในทาง ตรงกันข้ามหากลูกที่แต่งงานคนสุดท้ายเป็นผู้ชาย ลูก ๆ ที่เกิดมาก็ จะนับถือญาติฝ่ายบิดาเป็นสำคัญเพราะลูก ๆ จะใกล้ชิดกับ ปู่ ย่า ของฝ่ายบิดามากกว่า

สรุปได้ว่าการนับญาติของชาวไทยพุทธที่พบในชุมชนหัว สะพานสะเตง มีการนับญาติสามแบบ คือแบบที่นับญาติทางฝ่าย บิดาเพียงอย่างเดียว แบบนับญาติทางฝ่ายมารดาเพียงอย่างเดียว และการนับญาติทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าในละแวกชุมชนนั้น ญาติของฝ่ายใดอาศัยอยู่มากกว่า และ/หรือไปมาหาสู่กันมาก น้อยเพียงใด

ครอบครัวของชาวมลายูมุสลิมก็เช่นเดียวกับชาวไทย พุทธ เครือญาติกันจะตั้งบ้านเรือนใกล้เคียงกันและไปมาหาสู่กัน ตลอดเวลา โดยพี่น้อง^๗ เล่าถึงครอบครัวของตนเองให้ฟังว่าครอบครัว ของพี่น้องเป็นครอบครัวใหญ่ ปลูกเรือนบนที่ดินของพ่อกันแทบทุก หลัง เนื่องจากว่าพ่อของพี่น้องมีฐานะดี เป็นผู้มีอิทธิพลและผู้คนรู้จัก กันมาก เนื่องจากพ่อของพี่น้องให้การอุปถัมภ์ผู้คนที่เข้ามาขอความ ช่วยเหลือไว้มากมาย จึงมีแต่คนรักนับถือท่าน พ่อของพี่น้องนั้นมี ภรรยา ๔ คน ซึ่งสามารถมีได้ตามหลักของศาสนาอิสลาม และตั้ง บ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกัน แต่ภรรยาทั้งหมดของพ่อพี่น้องจะไม่ค่อย สนิทกันมากเท่าใดนัก

พี่น้องเล่าให้ฟังอีกว่าแม่ของพี่น้องซึ่งเป็นภรรยาคนสุดท้ายของ พ่อ (คนที่สี่) เมื่อก่อนนั้นพี่น้องไม่ทราบเลยว่าใครเป็นพ่อทั้ง ๆ ที่พ่อ ของพี่น้องก็มาหาที่บ้านบ่อยครั้ง พี่น้องรู้จักพ่อในฐานะลุงแก่ ๆ คนหนึ่ง ที่มาอยู่ด้วยบางครั้งบางคราวเท่านั้น พี่น้องเพิ่งมาทราบว่าลุงคนนั้น เป็นพ่อก็เมื่อก่อนเสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งได้รู้จากญาติห่าง ๆ แต่พี่น้อง กลับไม่รู้เสียใจหรือน้อยใจเท่าใดนักเพราะไม่สนิทมากเท่ากับ แม่ที่เลี้ยงดูตนมาตลอด

พี่น้องพี่น้องทั้งหมด ๖ คน พี่น้องเป็นลูกคนที่ ๓ เมื่อสมัย เด็ก ๆ ทุกคนจะรักกันและสนิทกันมาก เพราะต้องช่วยเหลือและ เลี้ยงดูซึ่งกันและกัน เวลาไปไหนจะไปด้วยกัน เช่น ไปละหมาด ไปตลาด ไปตักปลา เป็นต้น ส่วนญาติ ๆ ก็จะสนิทกับญาติฝ่าย มารดามากกว่าเพราะไปมาหาสู่อย่างสม่ำเสมอ ที่สำคัญญาติ ทางฝ่ายแม่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกับบ้านที่พี่น้องอาศัยอยู่กับแม่ แต่ ทั้งหมดก็อาศัยที่ดินและบารมีของพ่อพี่น้องทั้งนั้น ด้านฝ่ายภรรยา คนอื่น ๆ ของพ่อ พี่น้องบอกว่าไม่รู้จักกันเลย แต่หากเป็นลูก ๆ วยเดียวกันกับพี่น้องก็จะมีรู้จักกันบ้าง แต่ไม่มากนักเพราะพ่อมีลูก หลานมากมาย ส่วนใหญ่แล้วรู้จักเพียงแต่ชื่อ การที่ไม่ค่อยรู้จัก ญาติฝ่ายพ่อคนอื่น ๆ เนื่องจากว่าพวกเขามีอายุมากแล้ว ตอนนั้น พี่น้องก็เล็กมาก ยังจำใครไม่ได้ พอโตขึ้นมาหน่อยพวกเขาก็ล้มหาย ตายจากกันไปหมดแล้ว

พี่น้องได้สรุปให้ฟังเกี่ยวกับเรื่องการนับญาติของชาวมุสลิม ว่า ส่วนใหญ่หากฝ่ายบิดามีภรรยามากกว่า ๑ คน ลูก ๆ ที่เกิดมา จะสนิทกับฝ่ายมารดา เพราะได้ใช้ชีวิตอยู่กับมารดามากกว่า แต่ก็ ไม่เสมอไปเพราะลูก ๆ ของภรรยาคนแรกของบิดา จะสนิทและใกล้ ชิดกับบิดามากเพราะมีระยะเวลาการอยู่ด้วยกันมากกว่า ดูได้จาก การแบ่งมรดกให้ภรรยาคนแรก จะได้รับมรดกมากกว่า ซึ่งมารดาจะ มาแบ่งให้ลูก ๆ แต่ละคนอีกต่อหนึ่ง

ความเชื่อ

ชาวบ้านในชุมชนหัวสะพานสะเตง ส่วนใหญ่เป็นชาว มลายู นับถือศาสนาอิสลาม แต่พบว่ายังคงมีความเชื่อที่เกี่ยวข้อง กับไสยศาสตร์หรือผีสงายอยู่บ้าง ซึ่งอาจเป็นความเชื่อดั้งเดิมหรือ

๖ แม่บ้านชาวไทยพุทธ ปัจจุบันอายุ ๗๓ ปี มีภูมิลำเนาบ้านเกิดที่ชุมชนหัวสะพานสะเตง แต่ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่ชุมชนอื่น ในอำเภอเมือง จังหวัดยะลา สัมภาษณ์ข้อมูลเมื่อ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ และสัมภาษณ์เพิ่มเติมเมื่อ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๕

๗ ชาวมลายูมุสลิม อาศัยอยู่ในชุมชนหัวสะพานสะเตง ปัจจุบันอายุ ๕๒ ปี สัมภาษณ์เมื่อ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ และสัมภาษณ์เพิ่มเติมเมื่อ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๕

รับอิทธิพลมาจากชาวที่ได้อพยพหนีภัยจากอินเดียอีกต่อหนึ่ง แม้ในปัจจุบันก็ยังพบว่ามรดกวัฒนธรรมอินเดีย - ชาวหลงเหลืออยู่และได้ผสมผสานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น อาทิ เช่น ผ้าปาเต๊ะแบบชาว พิธีแต่งงานที่มีการขึ้นบัลลังก์ หนึ่งตระกูล (หนึ่งชาว) อาหารประเภทคาวหวานต่างๆ ได้แก่ สะเต๊ะ เต้าคั่ว (รอเมอะ) แกงการี แกงสมรม โรติ รวมถึงการใช้ไสยศาสตร์แบบอินเดีย-ชาวด้วย

ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ดังกล่าว พี่มาเล่าว่า ปัจจุบันพ่อของสามีของพี่มาเป็นชาวมลายูมุสลิม ซึ่งชาวบ้านจะรู้จักเขาดีว่าเป็นหมอบ้าน ทำหน้าที่รักษาคนเจ็บป่วย โดยใช้วิธีทางไสยศาสตร์และใช้สมุนไพรควบคู่กันไป เวลาใครป่วยไม่สบาย รักษาที่โรงพยาบาลไม่หายก็จะมาหาหมอบ้าน วิธีการรักษาของหมอบ้านก็มีการร่ายคาถาปิดเป่าความชั่วร้ายโรคภัยไข้เจ็บให้ออกไปจากผู้ป่วย และมีการทำนํ้ามนต์ให้แก่ผู้ที่มารักษาด้วย บ้างจะใช้ยาสมุนไพรรักษาควบคู่ไปกับการใช้มนต์คาถา นอกจากนี้หมอบ้านยังมีหน้าที่ไปทำบุญบ้าน ไหว้เจ้าที่ที่เชื่อว่าเป็นวิญญาณของชาวมุสลิม และตรวจฤกษ์ยามให้กับผู้ที่มาถามได้ด้วย เช่น ฤกษ์ยามเวลาขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

พี่มาบอกว่าชาวบ้านที่มารักษากับพ่อของสามี มีทั้งชาวมลายูมุสลิมและชาวไทยพุทธ แต่ตามหลักของศาสนาอิสลามจริง ๆ แล้วไม่ให้เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ แต่เนื่องจากความเชื่อทางศาสนามีหลากหลาย แล้วแต่ผู้คนที่ว่าจะเลือกเชื่อหรือนับถืออะไร แม้จะนับถือศาสนาอิสลามเป็นหลักแล้วก็ตาม แต่หากเชื่อไสยศาสตร์ก็ถือว่าอนุโลมได้ในรายที่ไม่ยุ่งยาก แต่เชื่อไว้เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ เวลาเจ็บป่วยไม่สบาย และวิธีทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายหรือรักษาได้ ดังนั้นความเชื่อทางไสยศาสตร์จึงยังคงมีอยู่ในชุมชน เพราะชาวบ้านยังต้องการที่พึ่งทางจิตใจ และได้ผสมผสานกับชีวิตความเป็นอยู่แบบมลายู-อิสลาม โดยที่เราไม่ได้ปฏิเสธการมีอยู่ของมัน แต่ถ้าเมื่อไหร่ที่ชาวบ้านไม่ต้องพึ่งไสยศาสตร์อีกแล้ว กล่าวคือวิทยาศาสตร์เข้ามามีบทบาทมากกว่า สักวันความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์นี้คงจะสูญหายไป

บทความนี้ไม่อาจกล่าวสรุปหรือจบได้โดยสมบูรณ์ เพราะผู้เขียนคิดว่ายังมีข้อมูลด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในชุมชนหัวสะพานสะเตงอีกมากที่ยังไม่ได้นำมาเรียบเรียงและเผยแพร่ ผู้เขียนมองเห็นสิ่งที่เปลี่ยนไปจากอดีต คือ ตลาดที่เคยมีอยู่ในชุมชนก็ไม่มีแล้วกลับกลายเป็นที่อยู่อาศัยของผู้คนแทน และปัจจัยสำคัญอย่าง

หนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเมื่อการคมนาคมสะดวกมากขึ้น ชาวบ้านในชุมชนก็เปลี่ยนไปจับจ่ายซื้อของในตลาดที่ตั้งอยู่นอกชุมชนหัวสะพานสะเตงออกไป ได้แก่ตลาดเสรีและตลาดเมืองใหม่ ซึ่งเป็นตลาดใหญ่ที่สุดในเมืองยะลา นอกจากนี้ยังมีห้างสรรพสินค้าอีกหลายแห่งและร้านสะดวกหลายเจ้ามากมายที่กลายเป็นแหล่งรวมสินค้าและความบันเทิงแทนหนึ่งทางแปลงเร่ขายยาแล้ว และปัจจุบันหากคิดจะกระทำสิ่งใด ต้องคำนึงถึงต้นทุนกำไรเสมอ ไม่มีการให้ความช่วยเหลือแบบเต็มใจอีกแล้ว เนื่องจากเรากำลังตกอยู่ในกระแสแห่งทุนนิยม การเอาแรงลงแลกเกี่ยวข้าวที่ชาวบ้านมาช่วยเหลือกันทั้งชาวไทยพุทธและชาวมลายูมุสลิมไม่มีปรากฏให้เห็นอีก เพราะที่นาถูกถมกลายเป็นถนนหรือกลายเป็นบ้านจัดสรรเกือบหมด และหากจะขอให้ใครช่วยกิจการงานใดต้องเป็นการว่าจ้างด้วยเงินแทนการให้สิ่งตอบแทน เช่น การจ้างกรีดยางในสวนนอกเมือง การจ้างเก็บผลไม้ การจ้างดูแลสวน ฯลฯ

แต่สิ่งที่ผู้เขียนสัมผัสได้จากประสบการณ์จริง สิ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตเลย ก็คือ อัตลักษณ์ของคนในชุมชนแห่งนี้ กล่าวคือในตอนเช้ามีดก่อนที่พระอาทิตย์จะโผล่พ้นจากขอบฟ้า ผู้เขียนจะเห็นชาวมุสลิมไปละหมาดกันที่มัสยิดใกล้บ้าน การแต่งกายของหญิงชาวมุสลิมถึงแม้ว่าจะทันสมัยมากขึ้น แต่เธอก็ไม่เคยลืมที่จะดำรงเอกลักษณ์ของตนคือการคลุมผ้าฮิญาบไว้บนศีรษะ ภาษาพูดก็ไม่ได้เปลี่ยนเป็นภาษาทางราชการแต่อย่างใด ชาวบ้านยังพูดภาษามลายูและปักษ์ใต้กันจนชินหู ถึงแม้ว่าเด็กรุ่นใหม่จะไม่ใคร่ใส่ใจในภาษาพูดภาษามลายูและปักษ์ใต้เหมือนเมื่อก่อน แต่เชื่อว่าทุกคนยังสามารถฟังออกในสิ่งที่คนรุ่นก่อนพูดสื่อสารกัน นอกเสียจากว่าชาวไทยพุทธที่ไม่เคยได้เรียนภาษามลายูอาจมีปัญหาในการฟังหรือการเข้าใจภาษามลายูที่ชาวมลายูมุสลิมใช้สื่อสารกัน เพราะชาวไทยพุทธมีโอกาสน้อยมากที่จะได้เรียนรู้ แต่ก็ไม่เป็นอุปสรรคใด ๆ เพราะเวลาที่คนสองชาติพันธุ์มีปฏิสัมพันธ์กัน ภาษาที่กลายมาเป็นสื่อกลางในการสื่อสารกันก็คือภาษาไทยนั่นเอง

ท้ายที่สุดนี้ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนใต้จะบรรลุผลเสียที หากทุกฝ่ายร่วมมือกันแก้ไขอย่างจริงจัง และขอให้บทความฉบับนี้เป็นเสียงเล็กๆ เสียงหนึ่งที่อยากเรียกร้องให้ความสงบสุขกลับมาเหมือนดังเรื่องเล่าแต่เก่าก่อน ณ ชุมชนหัวสะพานสะเตงแห่งนี้อีกครั้งหนึ่ง

“แหล่งเรียนรู้ชาติพันธุ์”

“จดหมายจากกฤตาสน์ภูเดิน”

นิพนธ์ กลางวิชัย

สวัสดิ์...ตอนนี้มาถึงสตูลแล้วนะ ฝนตกตลอดเส้นทางเลย แต่สองข้างทางก็สวยมากเหมือนกัน มาถึงสตูลทั้งที นอกจากจะไปดำน้ำ นอนดูทะเล กินโรตี่ กินน้ำชาแล้ว วันนี้อย่าได้ไปเที่ยว “คฤหาสน์ภูเดิน” มาด้วย

คฤหาสน์ภูเดิน สร้างขึ้นโดยพระยาภูมินารทภักดี หรือตวน ภูบาลฮาดดินบินตำมะหงง เจ้าเมือง สตูล ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลักษณะของอาคารเป็นสถาปัตยกรรมยุโรป แบบโคโรเนียล ที่มีหลังคาเป็นทรงปั้นหย่าแบบไทย โดยจุดประสงค์เริ่มแรกของการสร้าง คือ เพื่อใช้เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคราวเสด็จมาปักชัยได้ แต่มิได้ประทับพักแรม ดังนั้นต่อมาคฤหาสน์แห่งนี้จึงได้ถูกเปลี่ยนบทบาท และหน้าที่ตามกาลเวลา โดยเคยเป็นบ้านพักและศาลาว่าการเมือง

๘ ภัณฑารักษ์ปฏิบัติการ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนานิเชก

สตูล เคยเป็นกองบัญชาการทหารญี่ปุ่น ในช่วงสงครามโลก ครั้งที่ ๒ เคยเป็นสำนักงานเทศบาล เคยเป็นศาลากลางจังหวัด เคยเป็นที่ว่าการอำเภอสตูล เคยเป็นโรงเรียนเทศบาล ๑ เคยเป็นสำนักงานกองรักษาความมั่นคงภายใน และเป็น “พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สตูล” ในปัจจุบัน

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับผู้คนในจังหวัด สตูล ซึ่งประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวกูย กลุ่มอุรักลา ไวย กลุ่มชาวจีน กลุ่มไทยพุทธ และกลุ่มไทยมุสลิม โดยมีเนื้อหาที่บอกเล่าและนำเสนอถึงวิถีชีวิตของชาวกูย ซึ่งเป็นกลุ่มคนขนาดเล็กที่อาศัยอยู่ในป่า ฟังฟังธรรมชาติเป็นหลัก เรื่องราวของชาวเลบนเกาะตะรุเตา เกาะหลีเป๊ะ ที่ปัจจุบันกำลังถูกความเจริญทางด้านวัตถุ รุกคืบทั้งด้านวัฒนธรรมและพื้นที่ และชีวิตชาวประมงที่ปากบาราที่ปัจจุบันยังคงประกอบอาชีพออกเรือประมงอยู่ รวมไปถึงการนำเสนอเกี่ยวกับการปั้นหม้อ เเผาหม้อแบบโบราณที่อำเภอควนโดน ซึ่งปัจจุบันยังคงมีการผลิตอยู่ที่บ้านยายชื่อ อำเภอควนโดน โดยเฉพาะ กะอ่อม ซึ่งเป็นภาชนะใส่เครื่องดื่ม

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนานิเชก ๑๓

นอกจากนี้ ที่นี่ยังมีการจัดแสดงแบบบ้านจำลองของชาวบ้านมาไว้ให้ชมด้วย โดยจัดแสดงให้เห็นวิถีชีวิตชาวบ้านด้านต่าง ๆ เช่น ห้องครัว ห้องอาหาร ห้องนอน ห้องแต่งตัว โดยมีเรื่องเล่าสนุก ๆ ประกอบจากพี่เจ้าหน้าที่และน้อง ๆ นักเรียนที่มาฝึกงาน

ถึงแม้เนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ จะหน้าตาคล้ายกันกับพิพิธภัณฑ์อีกหลาย ๆ แห่งในประเทศ แต่เรื่องเล่าของที่นี่ เรื่องราวของที่นี่ ก็มีเสน่ห์และคุณค่าที่ไม่ควรมองข้ามหรือเพิกเฉยเลยนะ

“ดูแลสุขภาพด้วย”

ป.ล. นอกจากการท่องเที่ยวทางธรรมชาติแล้ว การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก็น่าสนใจนะ ทำให้เราได้เรียนรู้อะไรขึ้นอีกเยอะเลยจริง ๆ

๑๔ วารสาร “รักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์”

“วิจัยชาติพันธุ์”

“ว้ายงูเละ”

ดร. บุญเจริญ บำรุงชู^๑

ว้ายงูเละ ศิลปะการเล่นเงาของภาคใต้ เป็นที่นิยมแสดงกันมาเป็นเวลาอันยาวนานในพื้นที่บริเวณสามจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย และบริเวณตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย ศิลปะการแสดงชนิดนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันกับหนังตะลุงของไทยภาคใต้ หนังใหญ่ของภาคกลาง และว้ายงาวอ หรือหนังชวาทั้งในมลายูและในชวา

ว้ายงูเละ เป็นภาษามลายูถิ่นที่ชาวไทยมุสลิมใช้เรียกการแสดงแบบเล่นเงา ซึ่งในภาษาไทย เรียกว่า หนังตะลุง “ว้ายงูเละ” เรียกได้หลาย ๆ ชื่อ ตามแต่ละท้องถิ่น ได้แก่ ว้ายงูลิต ว้ายงูเลียม ว้ายงาวอ ว้ายงาวอ ว้ายงูเล็เตยาวอ ว้ายงูเละยาวอ องค์ประกอบในการแสดงหนังว้ายงูเละ ที่สำคัญ ๕ อย่าง ได้แก่ นายหนัง รูปหนัง เนื้อเรื่องที่ใช้แสดง โรงหนังและส่วนประกอบของโรงหนัง และเครื่องดนตรี

นายหนัง หรือ ดาแล จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถมาก ทั้งในการพากย์ มีเสียงดี มีความฉลาดรอบรู้ในทุกเรื่อง มีความจำเป็นเลิศ

รูปหนัง คือรูปที่ทำด้วยหนังสัตว์ มี ๔ ประเภท ได้แก่

๑. รูปที่ได้รับอิทธิพลมาจากหนังชวา
๒. รูปที่เขียนขึ้นเพื่อแสดงเรื่องโบราณ
๓. รูปที่ได้จากหนังตะลุงไทยภาคใต้
๔. รูปที่จำลองลักษณะของชาวบ้านในพื้นที่มาเป็นตัวละครประกอบ

ตัวตลกของหนังว้ายงูเละ โดยทั่วไปจะมี ๔ ตัว ได้แก่ เวะะโตะ เวะะเยาะ สะอิ และสะมะ

เวะะโตะ เป็นตัวตลกที่ได้รับอิทธิพลด้านรูปแบบมาจากหนังชวา หน้าตาไม่เหมือนมนุษย์ จมูกยาวโค้งห้อยลงมาจรดคาง มือซ้ายถือกรรไกรคืบหมาก เป็นตัวตลกสำคัญ เพราะเป็นตัวแทนของเทวดาที่ จูติให้มาอยู่ภาคพื้นดินตามคำสั่งของพระอิศวร เพื่อช่วยเหลือมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก หรือถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้อื่น เวะะโตะมีอุปนิสัยใจคอเยือกเย็น ชื่อสัตย์ และจงรักภักดีต่อเจ้านาย

เวะะเยาะ เป็นตัวตลกที่มีหัวเหมือนเต่า สะดือจุ่น มือซ้ายถือกริช เป็นตัวตลกที่พูดน้อย แต่พูดจริงทำจริง ใจกล้าและชื่อสัตย์ไม่โกงง่าย สำเนียงการพูดของเวะะเยาะใช้ภาษามลายูถิ่นปัตตานี

สะอิ เป็นตัวตลกที่มีศีรษะล้าน ก้นงอน พุงยื่น สะดือจุ่น เดิมสะอิมีมือซ้ายถือนกคุ้ม (ปูโย๊ะ) เพราะสะอิเป็นคนชอบนก ปัจจุบันเปลี่ยนมาถือหวีแทน เพราะต้องการล้อเลียนคนที่มีศีรษะล้าน อุปนิสัยใจคอเป็นคนเจ้าสำราญ ปากกล้าชอบทำทนายและชวนทะเลาะ แต่พอเอาจริงเอาจังเข้ากลับไม่กล้า จะเป็นผู้ที่คอยก่อการวิวาทให้คนอื่นแก้ปัญหาเสมอ สำเนียงพูดใช้ภาษามลายูถิ่นตากใบ นราธิวาส

สะมะ เป็นตัวตลกที่มีหน้าตาเหมือนนก มือซ้ายถือขวาน เป็นคนชอบคุยโวโอ้อวด แต่ไม่กล้าสู้คนอื่น พูดเก่งแต่ไม่ได้สาระ ฟังความไม่เข้าใจความ จะต้องให้เพื่อนตลกอื่น ๆ ย้ำความให้เสมอ สำเนียงพูดของสะมะใช้ภาษามลายูถิ่นปัตตานี

^๑ นักวิชาการ สถาบันวัฒนธรรมศึกษา วิทยาลัยวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

นอกจากนี้ หนึ่งวายังถูและได้มีตัวตลกที่เอามาจากหนัง ตะลุงไทย คือ ใ้เท่ง รูปร่างลักษณะผอมบาง สูงโง่ง ท่อนบนยาว กว่าท่อนล่าง ผิวดำ ปากกว้าง ตาขาว หัวเถิก ผมหยิก หน้าตา คล้ายนกกระฮ้าง นิ้วมือเป็นคุตะหระาด มือข้างขวามีนิ้วเดียว นิ้วชี้ ทุโต มือซ้ายนิ้วชี้กับหัวแม่มือองหงิกเป็นวงเข้าหากัน การแต่งกาย เดิมนุ่งผ้าตาหมากรุก ปัจจุบันหนึ่งวายังถูและได้เอามานุ่งกางเกง (กัมิ) สวมเสื้อตามสมัยนิยม อุบนิสัยใจคอเป็นคนตลก มีอารมณ์ขัน ง่าย ไม่กลัวคน ชอบล้อเลียนผู้อื่น มีความเฉลียวฉลาด แต่ชอบพูด พล่อย ใครด่าไม่โกรธ พูดซ้ำ ๆ ไม่ขัดถ้อยขัดคำ ไม่มีอาวุธประจำ ตัว สำเนียงการพูดใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ สาเหตุที่วายังถูและได้นำเอา ตัวตลก ใ้เท่ง มาเป็นตัวตลกร่วมในการแสดง เนื่องจาก

๑. เพื่อประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนพูด ๒ ภาษา ใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งคนในพื้นที่มีทั้งคนไทยพุทธและไทย มุสลิม แม้จะมีการพูดที่แตกต่างกันไป นับถือศาสนาต่างกัน แต่ ก็เป็นคนไทยในผืนแผ่นดินเดียวกัน ใ้เท่งมีบทบาทสำคัญคอย ประสานความเข้าใจซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี

๒. ลักษณะของวายังถูและสมัยใหม่ นิยมเอาตัวหนังตะลุง ไทยมารวมแสดงด้วย ใ้เท่งในฐานะตัวตลกเอกของหนังตะลุง ไทย ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่จะรู้จักใ้เท่ง จึงไม่แปลกอะไรที่นำใ้ เท่งมาแสดงวายังถูและมีแต่จะเพิ่มความเข้มข้นของบทตลกได้มาก ขึ้น ด้วยการใช้ใ้เท่งพูดภาษามลายูถิ่นไม่ชัด นับว่าเป็นรูปหนังร่วม สมัยไทยมุสลิมได้ดีทีเดียว

๓. เพื่อเปิดโอกาสให้นายหนังได้ใช้ภาษาไทยพากย์บ้าง เพราะคนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีทั้งไทยพุทธ มุสลิม การที่ใ้เท่งพูดภาษาไทย ทำให้คนที่ไม่เข้าใจภาษามลายูได้ รู้เรื่องราวบ้าง แม้ดาดแล (นายหนัง) บางคนพูดภาษาไทยไม่ชัด แต่เมื่อมาเข้ากับบุคคลิกท่าทางของใ้เท่งแล้วสามารถสร้างความ ครื้นเครง สนุกสนานให้ผู้ดูมากเช่นกัน

เนื้อเรื่อง ที่ใช้แสดง แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. เรื่องที่ใช้แสดงแก่นัน อันเป็นบางตอนจากเรื่อง รามเกียรติ์ (ศรียราม) มาแสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างฝ่าย ธรรมะกับฝ่ายอธรรมอย่างเด่นชัด ในตอนสุดท้ายของเรื่องจะ เป็นการขัดแย้งกัน ดาดแลจะใช้วิธีพากย์เชื่อมโยงเรื่องการแก้ไขข้อ ขัดแย้งในเรื่องที่แสดง นำมาคลี่คลายปัญหาที่เจ้าภาพได้บนบาน ศาลกล่าวไว้ว่า บัดนี้เรื่องราวหรือปัญหาหรือโรคภัยไข้เจ็บได้ยุติลง ขอให้ขาดจากการบนบานเสียด้วย

๒. เรื่องโบราณอันได้แก่ศรียรามทั้งเรื่อง ซึ่งวายังถูและ ใน ๓ จังหวัดภาคใต้ เรื่อง ศรียราม ซึ่งยาวมาก ดังนั้นจึงนิยมมา แสดงเป็นตอน ๆ ไป เพื่อให้จบแต่ละคืน เช่น ตำนานมัจฉานุ (หนู

แม้อีแก) หนุมานเลือดขาว (หนูแมปเต๊ะ) เป็นต้น ตัวละครที่สำคัญ ได้แก่ พระราม (ชรามอ) หรือ ศรียรามอ พระลักษณ (ลักษมนอ) นางสีดา (สีตีเทวี) ทศกัณฐ์ (มะหรัยอวานอ) พาลี (รายอบาลี) หนุมาน (หนูแม) มัจฉานุ (หนูแมอีแก) เป็นต้น และนิยายจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่น สังข์ทอง

๓. นิยายสมัยใหม่ที่เป็นที่นิยมกันมากในปัจจุบัน เป็น นิยายที่ดาดแลแต่งขึ้นมาเอง หรือผู้อื่นแต่งให้ หรือดัดแปลงมาจาก นวนิยายที่เสนอในสื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งมักมีแก่นของเรื่องที่มีมุง เสนอที่คนละต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งแวดล้อมของประชาชนในพื้นที่ ๓ จังหวัด เช่น

- ทศนะต่อค่านิยมในสังคม ซึ่งตัวละครในระดับเจ้าเมือง หรืออำมาตย์ หรือโตะครู หรือผู้นำ หรือผู้ที่มีความรู้สูง โดยเฉพาะ ที่มีความรู้ด้านศาสนา มักได้รับการยกย่องเป็นพิเศษ เมื่อไรที่บุคคล เหล่านี้มีความประพฤติผิดไป จากความคาดหวัง พฤติกรรมนั้นมัก จะถูกนำมาวิพากษ์วิจารณ์ในนิยายสมัยใหม่ ซึ่งผู้ชมจะชื่นชอบมาก ที่ดาดแลเป็นตัวแทนของพวกเขาในการที่จะรักษาค่านิยมที่ดีไว้ใน สังคมและวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมของคนี่ประพฤติผิดค่านิยม ของสังคม เช่น เรื่อง เกลือเป็นหนอน ราชาโหด เป็นต้น

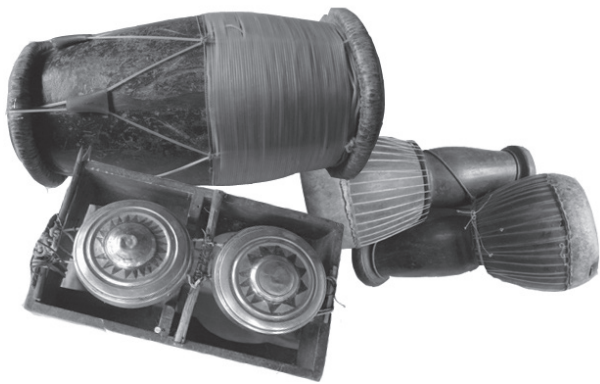
- ทศนะต่อคุณธรรม หรือสิ่งที่ตรงกันข้ามกับคุณธรรม ซึ่ง เป็นการชี้ให้เห็นผลดีของความมีคุณธรรม และชี้ให้เห็นผลร้าย ของความไม่มีคุณธรรม คุณธรรมที่ดาดแลมักจะหยิบยกมาเป็นแก่น ของเรื่องได้แก่ความกตัญญูต่อบุคคลที่ควรกตัญญู เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ ได้แก่เรื่อง พระคุณของแม่ เลือดกตัญญู เลือดทรี และ เรื่องที่แสดงให้เห็นว่าสังคมปัจจุบันเลวร้ายลงเพราะคนทำตัวห่าง ศาสนา ไม่ปฏิบัติตามหลักศาสนา ไม่ประกอบศาสนกิจที่มีสยิด หรือที่วัด มีความคิดอาฆาตมาดร้าย และเอาเปรียบผู้อื่น ได้แก่ เรื่อง มารสังคม

- ทศนะต่อสภาพความเป็นอยู่ของคนในปัจจุบัน และ ทศนะต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง ในปัจจุบัน แสดงให้เห็น ว่าการดำเนินชีวิตมีอุปสรรคต่าง ๆ นานา อาจจะเป็นเพราะเคราะห์ กรรม หรือเพราะถูกกระทำจากคนอื่นที่มุ่งแก่งแย่ง ช่งชิง เอาไรต์ เอาเปรียบ ที่ต้องใช้วิธีการต่าง ๆ เอาชนะอุปสรรคให้ได้ เรื่องราวที่ ขัดแย้งก็มักจะหยิบเอาเหตุการณ์จริง ๆ ในชีวิตประจำวันของคนใน พื้นที่มากล่าวถึง เช่น การเอาไรต์เอาเปรียบจากคนที่มือทึบพล การ เสียเปรียบเพราะด้วยการศึกษา ตัวละครจะต้องแก้ปัญหาเหล่านี้ ให้ได้ ได้แก่ เรื่อง อำนาจเถื่อน ส่วนเรื่องที่มีอยู่โดยทั่วไป และได้ รับความนิยมอย่างสม่ำเสมอคือ เรื่องที่มีแก่นแสดงอารมณ์ของตัว ละคร โดยเฉพาะเรื่องของความรัก ความแค้น ความหึงหวง ความ โกรธ เกลียด ความรักสามเศรำ ความรักที่ถูกกีดกันด้วยกำแพง เงินตรา หรือความรักผิดประเพณี ได้แก่ เรื่อง เมียทรยศ น้ำตา เด็กกำพร้า เป็นต้น

โรงหนั่ง เป็นโรงเรือนยกพื้นสูง หลังคาเพิงหมาแหงน

เครื่องดนตรี ที่สำคัญเป็นดนตรีพื้นบ้าน ประกอบด้วย ปี่ชวา (ซุแน) กลองสองหน้า (ซ็อดู) กลองแขก (ซ็อแน) ทับ (ซ็อดอเมาะ) ฉิ่ง (บูเวาะกร็อจิง) ฆ้องคู่ (ซง) โหม่ง (บูเวาะตงเตง) และไม่เคาะจังหวะ (ตือโป๊ะ)

ว้ายงูละเป็นที่รวมของความเชื่อต่างๆ เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแสดงหนังว้ายงูละ ได้แก่

- ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมในการแก้บน การแก้บนเกิดขึ้นเมื่อมีผู้ได้รับความทุกข์จากโรคภัยไข้เจ็บ การสูญเสียอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีปรากฏการณ์ใด ๆ ที่เป็นลางร้ายกับชีวิต จะถือว่าเป็นการกระทำของอำนาจลึกลับที่จะต้องบนบานศาลกล่าว ให้ผ่านพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ พ้นจากการสูญเสีย ผ่านเหตุร้ายนั้น ๆ ไป หรือให้ได้รับโชคลาภที่ต้องการ หากประสบความสำเร็จก็จะตอบแทนโดยการรับว้ายงูละมาแสดงแก้บน

- ความเชื่อเรื่องการเบิกโรงและไหว้ครู การเบิกโรงและการไหว้ครู เป็นความเชื่อของดาแลแล้วเป็นสิริมงคลกับคณะของผู้แสดงตลอดจนคนดู ดาแลเชื่อว่าบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดวิชาความรู้การเล่นหนังให้จะเป็นกำลังใจ และให้พรในการแสดงให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

- ความเชื่อเกี่ยวกับการเก็บรักษารูปหนัง และความศักดิ์สิทธิ์ของรูปหนัง สมัยก่อนรูปหนังทุกตัวถือว่าเป็นศักดิ์สิทธิ์ จะหยิบจะวางจะต้องให้ถูกทิศทาง มิฉะนั้นจะทำให้การแสดงติดขัด ปัจจุบันก็เช่นเดียวกัน การวางรูปในแผงเก็บรูป รูปฝ่ายธรรมะจะวางไว้ด้านขวา ฝ่ายอธรรมจะวางไว้ด้านซ้าย และห้ามไม่ให้วางหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกเพราะถือว่าเป็นทิศของคนตาย และรูปตัวตลกบางตัว เช่น เวาะไ้ชะ ถือว่าเป็นภาคหนึ่งของเทวดาที่ส่งมาช่วยเหลือมนุษย์ จัดว่าเป็นรูปศักดิ์สิทธิ์

- ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เนื่องจากการละเล่นหรือรื่นเริงใด ๆ ศาสนาอิสลามมีข้อห้ามไว้ ดังนั้นจึงห้ามมิให้ผู้ที่เป็นคาโตะยุดิธรรม ไ้ชะอิหม่าม ไ้ชะครู หรือ ผู้ดำรงตำแหน่งทางศาสนาอิสลามไปเป็นเจ้าของภาพ หรือออกหน้าออกตาในการจัดแสดงรื่นเริงใด ๆ ทั้งสิ้น แม้แต่ดาแลและลูกคู่ทั้งหมดก็ต้องงดการแสดง

ในวันศุกร์ เพราะวันนี้ถือว่าเป็นวันสำคัญทางศาสนา อิสลามิกชนทุกคนจะต้องเข้าพิธีกระทำกิจกรรมทางศาสนา (ละหมาด) โดยพร้อมเพรียงกัน จะไปแสดงรื่นเริงที่ใดไม่ได้ แต่ปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไปบ้างแล้ว เพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจและความรักในการเป็นศิลปินเป็นตัวกำหนดให้ดาแลและลูกคู่ต้องคลายความเคร่งครัดทางศาสนาไปบ้าง แต่ก็มีได้เป็นข้อที่นำดำเนินแต่อย่างใด เพราะสังคมมุสลิมทั่วไปเข้าใจถึงความจำเป็นในข้อนี้

ว้ายงูละ เป็นสื่อพื้นบ้านที่มีอิทธิพลต่อประชาชนมากมาย ได้แก่ บทบาทสร้างสรรค์ความสนุกสนานเฮฮา และสร้างความรู้สึกรักชอบ เกลียดชังต่อต้านให้เกิดขึ้นได้โดยไม่ยากนัก อิทธิพลทางการสร้างความรู้และสติปัญญา อิทธิพลทางการสร้างทัศนคติและค่านิยมต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้เกิดขึ้นได้ อิทธิพลในการที่จะยกระดับจิตใจผู้ชมให้สูงส่งด้วยคุณธรรมและศีลธรรม จนนับได้ว่าว้ายงูละเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีส่วนในการควบคุมพฤติกรรมของประชาชนได้ในระดับหนึ่ง ว้ายงูละจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าทั้งในเชิงวัฒนธรรม คือเป็นการแสดงที่ต้องอาศัยศิลปะระดับสูง อาศัยความสามารถเฉพาะตัว และความคิดสร้างสรรค์ของดาแลและมีคุณค่าต่อสังคมในฐานะที่ว้ายงูละเป็นสื่อพื้นเมืองที่สร้างสรรค์ความสงบสุขให้แก่สังคม

- อิทธิพลทางการสร้างอารมณ์ ถึงแม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยี การสื่อสารจะพัฒนาและเจริญก้าวหน้าไปมากก็ตาม แต่สื่อต่าง ๆ ก็ไม่สามารถตอบสนองไปทั่วถึง ว้ายงูละซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้านที่เข้าไปจนถึงหมู่บ้าน และเสนอความสนุกสนานด้วยภาษาของผู้ชมเอง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวไทยมุสลิม จึงเป็นที่ชื่นชอบเป็นอย่างยิ่ง ความสามารถในการพากย์ของดาแล ความสามารถในการเซต ความเข้มข้นของเรื่องที่แสดง และเสียงดนตรีที่นำมาประกอบได้อย่างถูกรสนิยม ทำให้ผู้ชมในชนบทมีความสุขสนุกสนาน เฮฮา อันเป็นการพักผ่อนที่มีคุณค่าอย่างหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันก็สามารถปลุกเร้าอารมณ์ของมวลชนให้มีความรู้สึก รักชอบ เกลียดชัง ต่อต้านในสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้โดยไม่ยากนัก

- อิทธิพลทางการสร้างทัศนคติและค่านิยม ว้ายงูละมีส่วนในการสร้างทัศนคติและค่านิยมให้เกิดขึ้นได้ ตลอดจนสามารถชักจูงแนวความคิดไปในทางที่ต้องการ ซึ่งความสามารถของดาแลประกอบกับเนื้อเรื่องที่นำมาแสดง ย่อมทำให้ซึมซับเข้าไปมีอิทธิพลในการปลูกสร้างทัศนคติ และค่านิยมแก่ผู้ชมได้โดยทางอ้อม โดยเฉพาะตัวตลกทุกตัวจะสอดแทรกเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นข่าวสารของทางราชการ หรือในชุมชน หรือขนบธรรมเนียมประเพณี ทำให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน ในสังคมพหุวัฒนธรรม ว้ายงูละได้พยายามที่จะสร้างภาพอย่างนี้ให้เกิดขึ้นซ้ำ ๆ บนจอหนังในแต่ละคืน ในแต่ละที่ เป็นการช่วยให้ประชาชนชาวไทยต่างศาสนาในบริเวณนี้มีทัศนคติที่ดีต่อกันได้

- อิทธิพลทางการส่งเสริมศิลปกรรม เรื่องราวที่ตาแล เลือกลงมาแสดงแก่ผู้ชม ส่วนใหญ่เป็นนิยายที่มีแก่นเรื่องในเชิงที่จะ ส่งสอนคุณธรรม หรือแสดงทัศนคติต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมให้ ประชาชนได้รับรู้ ในเรื่องจึงมักจะมีการแบ่งตัวละครออกเป็นสอง ฝ่าย คือ ฝ่ายธรรมะ และฝ่ายอธรรม เป็นการสร้างสถานการณ์ให้ผู้ชมได้ใช้วิจารณญาณในการเลือกจัดตัวเองอยู่กับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด และแน่นอนที่สุดตาแลก็จะค่อย ๆ ใช้ความสามารถในการพูดและ วิธีการดำเนินเรื่อง โนม่น้าวจิตใจผู้ชมให้จัดตัวเองเข้าอยู่ในฝ่าย ธรรมะในที่สุด วายังกูละก็จะเป็นการสอนศิลปกรรมในทางอ้อม แฝงเอาคุณธรรม และศิลปกรรมไว้ในความสุข สนุกสนาน ให้เข้าสู่ จิตใจของผู้ชมของเขาโดยที่ผู้ชมไม่รู้ตัว

- อิทธิพลทางการควบคุมพฤติกรรม สื่อบันเทิงชนิด อื่น ๆ เข้าไปในชนบทได้ไม่ทั่วถึง ผู้ชมวายังกูละจำนวนหนึ่งมัก จะชื่นชมในตัวละคร ชื่นชมในบทพากย์ของตาแล ยามว่างก็จะนำ เอาเรื่องราวเหล่านั้นมาวิพากษ์วิจารณ์กันเป็นที่สนุกสนาน บาง คนก็สามารถเลียนแบบน้ำเสียง และลีลาการพากย์ของตาแลได้ เด็ด ๆ บางคนก็จะชวนเพื่อน ๆ หาอุปกรณ์ต่าง ๆ มาสร้างเป็นโรง หนัง หาใบไม้มาตัดเป็นรูปหนัง หากะป๋องมาทำเป็นเครื่องดนตรี ผลัดกันแสดงหนัง ตัวละครบางตัว ทำให้เกิดการเลียนแบบเกิดขึ้น

แนวทางในการอนุรักษ์สืบทอดวัฒนธรรม การแสดงพื้น บ้านวายังกูละ

๑. ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมการ แสดงพื้นบ้านวายังกูละ หรือการแกะรูปหนังวายังกูละ ในสถาน ศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบ

๒. ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดง พื้นบ้านวายังกูละ การแกะรูปหนังวายังกูละ แก่บุตรหลานของคุณ และเยาวชนที่สนใจในหมู่บ้านหรือใกล้เคียงที่มีวายังกูละ

๓. ควรจัดให้มีองค์กรรวมศิลปินพื้นบ้านวายังกูละ โดย ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับวัฒนธรรม อาจจะทำตั้งเป็นชมรม สมาคม ศิลปินพื้นบ้านวายังกูละ เพื่อให้ศิลปินวายังกูละได้พบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔. เปิดโอกาสคณะวายังกูละ และผู้เชี่ยวชาญในการแกะ รูปวายังกูละ เป็นวิทยากรให้ความรู้ สาธิต การแสดงวายังกูละ และการแกะรูปหนัง ในสถานศึกษา หรือการประชุม อบรม สัมมนา ด้านวัฒนธรรม หรือในการเผยแพร่วัฒนธรรมภายในประเทศระดับ ชุมชน ภูมิภาค ประเทศ และต่างประเทศ

๕. ให้การส่งเสริม สนับสนุน คณะวายังกูละ ได้มีโอกาส เข้าร่วมแสดงในกิจกรรม หรืองานทางด้านวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้ง ที่ทางราชการจัด หรือองค์กรเอกชนจัด เช่น งานประจำปี งาน

กาชาด งานวัฒนธรรมประจำปี เป็นต้น

๖. การจัดทำของที่ระลึกในรูปแบบที่หลากหลาย พร้อม อธิบายถึงคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น จากตัวละครของวายังกูละ เช่น พวงกุญแจ เสื้อที่ระลึก รูปตัวหนังขนาดเล็ก เป็นต้น เพื่อเผยแพร่ และจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่คณะวายังกูละ

๗. ควรจัดให้วายังกูละเป็นสื่อในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ กิจกรรมต่าง ๆ ของทางราชการ เช่น การรณรงค์เรื่อง ยาเสพติด การเมือง การปกครอง การสาธารณสุข เพราะวายังกูละ ถือว่าเป็นสื่อพื้นบ้านที่สามารถเข้าถึงประชาชนและชุมชนได้ดี ควรจัดทำชีวิตประวัติและรวบรวมผลงานวายังกูละ ไม่ว่าจะเป็น บทกลอน บทละคร บทพากย์ บทเจรจา ของศิลปินวายังกูละทุก คน ทุกคณะ ตลอดจนรายละเอียดเกี่ยวกับการแสดงวายังกูละ ความเป็นมา องค์ประกอบในการแสดงวายังกูละ ทั้งในรูปของ ระบบดิจิทัล หรือทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง สำหรับสืบค้น การศึกษาค้นคว้า แหล่ง เรียนรู้เกี่ยวกับวายังกูละ

๘. ควรจัดงานเชิดชูเกียรติศิลปินพื้นบ้านวายังกูละ โดย เฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับงานด้าน วัฒนธรรม เพื่อเป็นการตระหนักในคุณค่าแห่งศิลปินที่ได้สร้างสรรค์ ผลงานด้านวัฒนธรรมด้านการแสดงวายังกูละ เป็นการประกาศ เกียรติคุณแก่ศิลปินเพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติ ที่ได้สร้างมรดกด้านการ แสดงวายังกูละแก่ลูกหลานได้ชื่นชม อันเป็นประโยชน์แก่สังคม ภาคใต้ตอนล่าง ภูมิภาค และประเทศชาติ

ขนบวิธีในการแสดงวายังกูละ ได้แก่ การเตรียมความพร้อม การเบิกโรงไหว้ครู การโหมโรง การประกาศบอกเรื่อง การดำเนิน เรื่อง การเชิด การพากย์ ภาษา การนำเสนอมุขตลก และการสอดแทรก ส่วนการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่ สำคัญยิ่ง ที่จะดำรงไว้ซึ่งสิ่งที่ตั้งงามสืบไปการเรียนรู้และฝึกตนเอง ให้เห็นคุณค่าจึงเป็นวิธีการที่ดี และควรทำตั้งแต่วัยเด็ก ด้วยการ ปลูกจิตสำนึกโดยสถาบันที่สำคัญของชาติต้องให้ความสำคัญ ไม่ ว่าจะเป็นในลักษณะการอบรมสั่งสอน หรือการปฏิบัติเป็นแบบ อย่างที่ดีก็ตาม

“ฐานข้อมูลวัตถุชาติพันธุ์”

ชื่อวัตถุ เชือกปะกำ

ชื่อสากล เชือกปะกำ

กลุ่มชน กูย

วัสดุ หนังสัตว์

หน้าที่การใช้งาน เชือกปะกำ (เชือกบาศ) หรือบ่วงบาศสำหรับคล้องช้างป่า เป็นอุปกรณ์สำคัญที่สุดในการจับช้าง เนื่องจากการจับช้างป่าด้วยวิธีคล้องช้าง เป็นวิธีที่ต้องใช้ความสามารถเฉพาะตัวสูง มีความกล้าหาญ มีขวัญและกำลังใจที่ดี เพราะต้องเดินทางเข้าป่าลึกที่มีอันตรายรอบด้าน ดังนั้นทุกครั้งก่อนออกเดินทางจึงต้องมีการบวงสรวงเชือกปะกำทุกครั้ง

ชาวกูยหรือส่วยเชื่อว่าเชือกปะกำเป็นสิ่งเฉพาะตัวของคนแต่ละตระกูล เป็นที่สิงสถิตย์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมทั้งวิญญาณของครูบาอาจารย์ และบรรพบุรุษอันจะสามารถให้บันดาลให้เกิดผลดีหรือร้ายได้ เมื่อว่างวันจากการจับช้าง เชือกปะกำจะถูกอัญเชิญมาไว้บนศาลปะกำ (เรือนขนาดเล็กตั้งอยู่บนเสาสี่ต้น) แต่ละครอบครัวจะต้องเคร่งครัดในการบูชาเชือกปะกำ เชือกปะกำมีคุณสมบัติเหนียว แข็งแรง ทนทาน สามารถต้านทานกำลังช้างได้

และมีน้ำหนักเบาคล้องไว้บนป่าได้ ทำให้เกิดความคล่องตัว เมื่อได้จังหวะเข้าจับช้างป่า

ลักษณะ ทำจากหนังควายตากแห้ง (บางครั้งทำจากหนังวัว) นำมาพันเกลียวให้เป็นเชือกสามารถเหวี่ยงเชือกออกไปคล้องได้อย่างรวดเร็ว เชือกนี้จะรัดเท้าช้างไว้ไม่ลื่นหลุด ช้างจะวิ่งต่อ หรือเดินไม่ได้ โดยส่วนที่เป็นผิวหนังจะอยู่ด้านนอก เมื่อเชือกแห้งสนิทจะไม่คลายตัวออก เชือกปะกำมีความยาวประมาณ ๔๐ เมตรหรือ มากกว่า ปลายเชือกด้านหนึ่งทำเป็นห่วงหรือบ่วงบาศ หรือปลอกคู่ (ปลอก ๒ วง) ทำด้วยหนังควายเช่นกัน ใช้สำหรับรวบขาหน้า หรือขาหลัง ทั้งคู่ของช้างเข้าด้วยกัน

เปรียบเทียบกับกลุ่มชนอื่น ทางภาคใต้จะเรียกเชือกที่ใช้ในการจับช้างว่า เชือกพวน

ความสำคัญ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในเชือกปะกำถือว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวกูย แม้ว่าบทบาทของเชือกปะกำในการเป็นอุปกรณ์สำคัญที่สุดในการจับช้างจะเปลี่ยนไป แต่ความเชื่อนี้ยังคงอยู่ สะท้อนให้เห็นถึงระบบอาวูโสในตระกูล ผู้อาวูโสยังคงได้รับการเคารพยกย่อง และที่สำคัญเป็นกุศโลบายในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม ช่วยให้ผู้ที่นับถือไม่ประพฤตินอกกริตนอกรอย

สถานที่พบ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ช้างต้น

ผู้บันทึก นางกาญจนา ไชยธรรมพราย ภัณฑารักษ์ชำนาญการ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ช้างต้น

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กาญจนาศิษยก

คลองห้า อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐

โทร ๐ ๒๙๐๒ ๙๕๖๘

www.kanjanaphisek-museum.go.th

www.finearts.go.th/museum-kanjanaphisek

